

नमूने के प्रश्न-पत्र की योजना 2011 – 2012

कक्षा – वरिष्ठ उपाध्याय
विषय – जैन दर्शन
अवधि –

प्रश्न पत्र –
पूर्णांक – 80

1. उद्देश्य हेतु अंकभार –

क्र.सं.	उद्देश्य	अंकभार	प्रतिशत
1.	ज्ञान	18	22.5
2.	अवबोध	28	35
3.	अभिव्यक्ति	24	30
4.	मौलिकता	10	12.5
योग		80	100

2. प्रश्नों के प्रकारवार अंकभार –

क्र. सं.	प्रश्नों का प्रकार	प्रश्नों की संख्या	अंक प्रति प्रश्न	कुल अंक	प्रतिशत प्रश्नों का	संभावित
1.	अतिलघूत्तरात्मक	8	2	16	20	25 मिनट
2.	लघूत्तरात्मक– I	8	3	24	30	50 मिनट
3.	लघूत्तरात्मक – II	4	5	20	25	50 मिनट
4.	निबंधात्मक	2	10	20	25	45 मिनट
5.						
योग			22	80		170 मिनट

विकल्प योजना : प्रश्न सं. 21 & 22

पुनरावलोकन :— 10 मिनट

प्रश्नपत्रपठन :— 15 मिनट

3. विषय वस्तु का अंकभार –

क्र.सं.	विषय वस्तु	अंकभार	प्रतिशत
1	मंगलाचरणम् उद्देशलक्षणादीनां स्वरूपं प्रमाणसमान्यविवेचनं च	11	13.75
2	प्रामाण्यवादः पूर्वपक्षाभिमत प्रमाणलक्षणं तन्निरसनं च	11	13.75
3	प्रत्यक्षस्वरूप भेदाः पूर्वपक्षमीमांसा च	13	16.25
4	सर्वज्ञ सिद्धिः	10	12.50
5	परोक्षलक्षणं भेदाः तेषां स्वरूपं च	04	5.00
6	अनुमानप्रमाणस्वरूपं मीमांसा, तेषाम् अंगानि	16	20.00
7	हेत्वाभासस्वरूपम्, हेतुलक्षणं च	5	6.25
8	आगमाप्तयोः स्वरूपम् अर्थस्वरूपं नयवादश्च	10	12.50
		80	100

प्रश्न-पत्र ब्ल्यू प्रिन्ट

कक्षा – वरिष्ठ उपाध्याय

विषय :- जैनदर्शन

पूर्णांक 80

क्र. सं.	उद्देश्य इकाई/उप इकाई	ज्ञान				अवबोध				ज्ञानोपयोग/अभिव्यक्ति				कौशल/मौलिकता				योग
		अति. लघू	लघू		निबं.	अति. लघू	लघू		निबं.	अति. लघू	लघू		निबं.	अति. लघू	लघू		निबं.	
			SA1	SA2			SA1	SA2			SA1	SA2			SA1	SA2		
1	मंगलाचरणम् उद्देशलक्षणादीनां स्वरूपं प्रमाणसमान्यविवेचनं च	4(2)				2(1)		5(1)										11(4)
2	प्रामाण्यवादः पूर्वपक्षाभिमत प्रमाणलक्षणं तन्निरसनं च					2(1)	6(2)				3(1)							11(4)
3	प्रत्यक्षस्वरूप भेदाः पूर्वपक्षमीमांसा च	2(1)									6(2)	5(1)						13(4)
4	सर्वज्ञ सिद्धिः												5(1)				5(-)	10(1)
5	परोक्षलक्षणं भेदाः तेषां स्वरूपं च	4(2)																04(2)
6	अनुमानप्रमाणस्वरूपं मीमांसा, तेषाम् अंगानि		6(2)										5(1)				5(-)	16(3)
7	हेत्वाभासस्वरूपम्, हेतुलक्षणं च							5(1)										05(1)
8	आगमाप्तयोः स्वरूपम् अर्थस्वरूपं नयवादश्च	2(1)					3(1)	5(1)										10(3)
		12(6)	6(2)			4(2)	9(3)	15(3)			9(3)	5(1)	10(2)				10(-)	80(22)
		18(8)				28(8)				24(6)				10(-)				80(22)

विकल्पों की योजना :- विकल्प – निबन्धात्मक प्रश्न 21 & 22

नोट:- कोष्ठक में बाहर की संख्या अंकों की तथा भीतर प्रश्नों की द्योतक है।

हस्ताक्षर

माध्यमिक शिक्षा बोर्ड राजस्थान, अजमेर

नमूने का प्रश्न-पत्र

कक्षा- वरिष्ठोपाध्याय

विषय- जैन दर्शन

StudentBounty.com

अनुक्रमांक

--	--	--	--	--	--

समय: 3.15 होरा:

पूर्णांक 80

* परीक्षार्थिभ्यः सामान्यनिर्देशाः *

- (i) सर्वे प्रश्ना अनिवार्याः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाश्च सन्ति ।
- (ii) प्रत्येकं प्रश्नस्योत्तरमुत्तरपुस्तिकायामेव देयम् ।
- (iii) प्रत्येकं प्रश्नभागस्योत्तरं क्रमानुसारमेकत्रैव लेखनीयम् ।

1.	ग्रन्थमङ्गलाचरणेग्रन्थकारः कं नमस्करोति ?	2
2.	प्रमाणनयाभ्यां के अधिगम्यन्ते ?	2
3.	लक्षणस्य लक्षणं किम् ?	2
4.	जैनाभिमतं समासेन कति कानि च प्रमाणानि ?	2
5.	विशदप्रतिभासत्वं कस्य प्रमाणस्य लक्षणम् ?	2
6.	स्मृतिप्रमाणस्य उदाहरणवाक्यं लिखत ।	2
7.	तर्कलक्षणे प्रयुक्तं पदं प्रस्तोतव्यम् ।	2
8.	आप्तलक्षणं किम् ?	2
9.	बौद्धाभिमतं प्रमाणलक्षणं लेखनीयम् ।	3
10.	संशयलक्षणं सोदाहरणं लिखत ।	3
11.	प्रामाण्यस्य ज्ञप्तिः स्वतो वा परतो वा ? स्पष्टीक्रियताम् ।	3
12.	जैनाभिमतं प्रत्यक्षलक्षणं विलिख्य किं नाम विशदमित्यपि विशदीकुरुत ।	3
13.	पारमार्थिकप्रत्यक्षलक्षणं प्रस्तूय तद्भेदान् प्रतिपादयत ।	3
14.	स्वार्थानुमानं किमिति विवेचनीयम् ।	3
15.	बौद्धाभिमतं हेतोस्त्रैरूप्यं वर्णयित्वा जैनाभिमतं हेतुलक्षणम् प्रस्तोतव्यम् ।	3
16.	नयस्वरूपं लिखित्वा संक्षेपेण तस्य भेदा लेख्याः ।	3
17.	लक्षणाभासे के के दोषाः वर्णिताः ? समासेन स्पष्टयत ।	5
18.	इन्द्रियादिकानि कथं न प्रमाणम् ? इति विवेचयत ।	5

20. सप्तभङ्गेर्विवेचनं क्रियताम् ।

5

21. निम्नांकिता कारिका व्याख्येया ।

सूक्ष्मान्तरितदूरार्थाः प्रत्यक्षाः कस्यचिद्यथा ।

अनुमेयत्वतोऽग्न्यादिरिति सर्वज्ञसंस्थितिः ॥

अथवा

अर्हत्परमेष्ठिनिसर्वज्ञत्वसिद्धिः ग्रन्थोक्तदिशा वर्णनीया ।

22. विजिगीषुकथायां प्रतिज्ञाहेतुरुपद्वयस्य सार्थक्यं सयुक्तिकं सिद्धयत ।

10

अथवा

आगमप्रमाणस्वरूपं ग्रन्थोक्तदिशा निरूपणीयम् ।

कक्षा — वरिष्ठ उपाध्याय
विषय — जैन दर्शन

पूर्णांक — 80

उत्तरावलि:

1. ग्रन्थमङ्गलाचणे ग्रन्थकारः अर्हन्तं वर्धमानं नमस्करोति । 2
2. प्रमाणनयाभ्यां जीवादयः अधिगम्यन्ते । 2
3. व्यतिकीर्णं वस्तुव्यावृत्तिहेतुं लक्षणम् । 2
4. जैनाभिमतं समासेन द्वे प्रमाणे ; प्रत्यक्षं परोक्षञ्च । 2
5. विशदप्रतिभासत्वं प्रत्यक्षस्य लक्षणम् । 2
6. यथा स देवदत्त इति स्मृतिप्रमाणस्य उदाहरणम् । 2
7. व्याप्तिज्ञानमिति पदम् तर्कलक्षणम् । 2
8. प्रत्यक्षप्रमित-सकलार्थत्वे सति परमहितोपदेशक आप्तः । 2
9. 'अविसंवादि-ज्ञानं प्रमाणम्' इति बौद्धाभिमतं प्रमाणलक्षणम् । बौद्धदर्शनानुसारं यज्ज्ञानं विसंवादरहितम् तदेव प्रमाणम् इति कथ्यते । 3
10. विरुद्धानेककोटिस्पर्शिज्ञानं संशयः । यस्मिन् ज्ञाने अनेकाः कोट्यः भवन्ति अर्थात् निश्चितपदार्थस्य ज्ञानं न भवति तज्ज्ञानं संशयः इति कथ्यते । यथा स्थाणुर्वा पुरुषो वेति । 3
11. जैनदर्शने प्रामाण्यस्य ज्ञप्तिः स्वतः परत उभयरूपात्मिका मन्यते । अभ्यस्तविषयेषु प्रामाण्यस्य ज्ञप्तिः स्वतः स्वीक्रियते । परम् अनभ्यस्तविषये प्रामाण्यस्य ज्ञप्तिः परत एवाङ्गीक्रियते । परिचितस्वग्रामादयः अभ्यस्तविषयाः तद्व्यतिरिक्ताश्च अनभ्यस्ताः । अभ्यस्तविषये ज्ञाननिश्चायकैः कारणैरेव प्रामाण्यस्य ज्ञप्तिः निश्चयो वा भवति अन्यत्र तु परत एव भवति । 3
12. जैन दर्शनानुसारं सम्यग्ज्ञानं प्रमाणत्वेन स्वीकृतम् । तत्र विशदप्रतिभासं प्रत्यक्षम् । अत्र विशदप्रतिभासत्वं लक्षणम् अस्ति । प्रत्यक्षं च लक्ष्यम् ।
विशदस्य लक्षणम् — ज्ञानावरणकर्मणः क्षयात् क्षयोपशमाद् वा शब्दानुमानादेः यन्निर्मलं ज्ञानं भवति अनुभवसिद्धं च ज्ञानं भवति तद् विशदमिति कथ्यते । 3
13. यद् ज्ञानं प्रमाणं वा साकल्येन स्पष्टं तत्पारमार्थिकप्रत्यक्षम् । पारमार्थिकं प्रत्यक्षमेव मुख्यं प्रत्यक्षम् ।
प्रत्यक्षं द्विविधं — सकलप्रत्यक्षं विकल प्रत्यक्षं च विकलप्रत्यक्षमपि द्विविधं भवति । अवधिज्ञानं मनः पर्ययज्ञानं च । सकलप्रत्यक्षे केवलज्ञानम् मतम् । 3

14. परोक्षप्रमाणान्तर्गतं अनुमानप्रमाणं द्विविधमुक्तम् । स्वार्थानुमानं परार्थानुमानं च । तत्र स्वार्थानुमाने स्वयं साध्यसाधनयोः व्याप्तिज्ञानं कृत्वा स्वयमेव पक्षे साध्यस्य अनुमितिं करोति तत्र परार्थानुमाने स्वार्थानुमानम् । परोपदेशं विनैव स्वयमेव पूर्वानुभूतां व्याप्तिं स्मृत्वा धूमादेः साधनात् पक्षे पर्वतोऽयमग्निवान् अग्न्यादेः साध्यस्य ज्ञानम् करोति प्रमाता तत्स्वार्थानुमानम् । यथा पर्वतोऽयमग्निवान् धूमवत्त्वात् इति अनेन प्रकारेण प्रमाता जानाति इति स्वार्थानुमानम् अवगन्तव्यम् । 3
15. अनुमानप्रमाणस्य प्रमुखावयवो हेतुः । हेतुस्वरूपविषये दार्शनिकेषु वैमत्यम् । बौद्धानुसारम् हेतोः त्रीणि रूपाणि—पक्षधर्मत्वम्, सपक्षे सत्त्वम् विपक्षाद्वयावृत्तिरिति । यथा अग्नेरनुमाने पक्षे पर्वते धूमहेतोः विद्यमानत्वम् पक्षधर्मत्वम् । साध्य जातीये सपक्षे महानसे हेतोः विद्यमानता सपक्षे सत्त्वम् । साध्यविरुद्धे विपक्षे हृदि हेतोः व्यावृत्तित्वं अविद्यमानत्वं वा विपक्षाद्वयावृत्तिः । बौद्धानुसारं त्रीणि रूपाणि यत्र स एव सद् हेतुः ।
उक्तं मतं निराकृत्य जैनाचार्यैः अन्यथानुपपत्तिरेव हेतोः सल्लक्षणं स्वीकृतम् । 3
16. प्रमाणगृहीतस्य पदार्थस्य एकदेशग्राहि—ज्ञानम् नय इति शब्देन कथ्यते । अथवा प्रमातुरभिप्रायविशेषो नय उच्यते । वस्तुनः पदार्थस्य वा एकाङ्गस्य कथनं नयो निगद्यते । संक्षेपेण नयो द्वेधा द्रव्यार्थिकनयः पर्यायार्थिकनयश्च ।
उभयनयस्य सामान्यलक्षणं ग्रन्थोक्तादिशा संक्षेपेण च लेखनीयम् । 3
17. ग्रन्थोक्तदिशा उत्तरं लिखतु । 5
18. इन्द्रियकानि न प्रमाणम् इत्यस्य वर्णनम् न्यायदीपिकानुसारं लेखनीयम् । 5
19. ग्रन्थकारानुसारं वर्णनीयम् । 5
20. सप्तभङ्गानां सामान्यनिर्देशं कृत्वा उदाहरणवाक्यानि देयानि । 5
21. कारिकायाः व्याख्या ससन्दर्भम् करणीया । 10

अथवा

अर्हत्परमेष्ठिनि सर्वज्ञत्वसिद्धिः ग्रन्थोक्तदिशा वर्णनीया ।

22. विजिगीषुकथायाम् अन्यमते स्वीकृत प्रतिज्ञाहेत्वादि पञ्चावयवान् निरूप्य जैनाभितम् लेखनीयम् । 10

अथवा

ग्रन्थाधारेण प्रश्नोत्तरं साधनीयम् ।